

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XVI. 1929.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1929.

De gouden munten (mas) van Noord-Sumatra.

Toen in het begin der 16e eeuw de Portugeezen op Noord-Sumatra kwamen, vonden zij daar een aantal kuststaatjes, waarvan het voornaamste was Pasè of Samoedra-Pasè, ter Oostkust gelegen, zich uitstrekkende van Oedjong Tëmiang tot aan Koeala Oelim. Westelijk daarvan, aan de Noordkust, lag Pidië, dat van Pasè afhankelijk was, terwijl de uiterste Noordpunt van het eiland werd ingenomen door het, op zijn beurt aan Pidië onderhoorige, staatje Atjèh, omvattende het tegenwoordige Koetaradja met omgeving. Ten Zuiden van Atjèh, aan de Westkust, lag Daja en ten Zuiden van Pasè, dus aan de Oostkust, het Bataksche rijk Aroe.

De monopoliepolitiek der Portugeezen, hun drijven om in Pasè den alleenhandel in peper en zijde te verkrijgen, had tot gevolg, dat de handel zich verlegde, voornamelijk naar Atjèh, welk toen nog onbeteekenende staatje daardoor tot bloei kwam en in macht toenam. In die mate, dat het zich niet alleen onafhankelijk wist te maken, maar dat Soeltan ALI MOEGHAJAT SJAH in de jaren 1520 tot 1524 er zelfs in slaagde achtereenvolgens Daja, Pidië en Pasè te veroveren en zodoende den grondslag legde voor een groot Atjèhsch rijk, waaraan later ook Aroe werd onderworpen ¹⁾.

---

¹⁾ KREEMER, *Atjèh*, 1922, deel I, 1e hoofdstuk.

Het is niet zeker of in al de genoemde rijkjes gouden munt geslagen is. MARSDEN ¹⁾, NETSCHER en VAN DER CHIJS ²⁾ en MILLIES ³⁾ beschrijven enkel munten uit den tijd van het groote Atjèhsche rijk.

In zijn „*De inrichting van het Atjèhsche staatsbestuur onder het Sultanaat*” ⁴⁾ wijdt VAN LANGEN een hoofdstuk, het IXe, aan het Atjèhsche muntwezen en zegt daar, dat eerst onder de regeering van Soeltan ALA'AD-DIN RI'AJAT SJAH, die naar de laatste gegevens van omstreeks 1539 tot 1571 het bestuur voerde, in Atjèh een eigen muntwezen tot stand kwam. Volgens de Inlandsche kronieken zond deze vorst een gezantschap naar den Soeltan van Turkije, die hem daarop ambachtslieden bezorgd zou hebben, ervaren in verschillende bedrijven. Daaronder moeten zich ook munters hebben bevonden, door wie hij gouden munten liet slaan, *derham* genaamd.

Eigenlijk is deze benaming niet juist, want *derham* is de Arabische naam van een kleine *zilveren* munt, al wordt het woord ook in het algemeen voor geld gebruikt. Naar het gebezigde metaal, worden de Atjèhsche *derham* echter ook *mas*, het Maleische woord voor goud, genoemd, met welken naam ze hier verder zullen worden aangeduid.

Uit de zooeven bedoelde mededeelingen van VAN LANGEN zou men kunnen afleiden, dat vóór Soeltan ALA'AD-DIN inheemsche gouden munten op Noord-

---

¹⁾ *Numismata orientalia*, 1823.

²⁾ *De munten van Nederlandsch-Indie*, 1863.

³⁾ *Recherches sur les monnaies des indigènes de l'archipel indien et de la péninsule malaise*, 1871.

⁴⁾ *Bydragen tot de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indie*, deel XXXVII, 1888.

Sumatra niet voorkwamen, maar dat zou niet juist zijn, want zij waren er wel degelijk. Bekend toch zijn niet alleen *mas* van zijn voorganger Soeltan ÇALAH AD-DIN (1530 tot $\pm$ 1539), maar ook van Soeltans, die veel eerder, twee eeuwen vroeger, in Pasè geregeerd hebben, munten, die niet van de *derham* van Soeltan ALA'AD-DIN verschillen, slechts wat kleiner zijn. Hebben de *mas* van Atjèh een middellijn van 12 tot 14 m.M., die van Pasè meten nauwelijks 10 m.M.; zij zijn echter iets dikker, zoodat in het gewicht weinig of geen verschil is. Alleen de munten van Soeltan ZEIN AL-ABIDIN van Pasè hebben de grootte en dikte van een Atjèhsche *mas*; straks kom ik hierop terug.

Sedert de hiervoren vermelde numismatische verhandelingen het licht zagen, is onze kennis omtrent Noord-Sumatra niet onbelangrijk toegenomen en zijn een aantal gouden munten gevonden, die de genoemde schrijvers niet gekend hebben.

Door de onderzoekingen van Prof. Dr. HOESEIN DJAJADININGRAT en den heer J. P. MOQUETTE, de ontcijfering van opschriften op een aantal in het gouvernement Atjèh en Onderhoorigheden gevonden grafsteenen, is het mogelijk geweest een betrouwbare genealogie samen te stellen van de Atjèhsche Soeltans ¹⁾, terwijl nu ook bekend is, wie de eerste Soeltans van Pasè geweest zijn ²⁾. Maar de namen der latere Soeltans van Pasè en die der bestuurders van de andere

---

¹⁾ *Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië*, 2e druk, 1917, deel I, bl. 73/77.

²⁾ MOQUETTE, *De eerste Vorsten van Samoedra-Pasè; Rapporten van den Oudheidkundigen dienst in Nederlandsch-Indië*, 1913.

genoemde rijkjes zijn, behoudens een enkele uitzondering, nog niet bekend en dit verklaart, dat er nog een aantal *mas* zijn, die tot dusver niet gedetermineerd konden worden. Daar op deze munten enkel de naam van den vorst vermeld staat, zonder jaartal of aanwijzing van het door hem bestuurde gebied, tast men ten opzichte van die *mas* nog geheel in het duister.

Een dier munten van onbekende herkomst moge hier afgebeeld worden ¹⁾.

السلطان العادل
As Soeltan al-adil

Gewicht 0.57 gram.

Wie deze Soeltan GRIATS AD-DIN geweest is, wanneer en over welk rijk hij geregeerd heeft, dat alles is nog een open vraag.

Aan de hand van de nieuwste gegevens worden hieronder de namen genoemd van de Pasèsche Soeltans, voor zoover die bekend zijn en van de Atjèhsche bestuurders en afbeeldingen gegeven van de *mas* dier vorsten waarover ik kon beschikken; verder een transcriptie van de in Maleische (Arabische) karakters gestelde muntopschriften, opgaven van gewicht en goudgehalte der munten en enkele andere wetenswaardigheden.

1. غياث الدين بن
علاء الدين ملك الظاهر
Griats ad-din bin Ala'ad-din
Malik az-Zahir.

Gehalte 18 karaat.

¹⁾ De voor dit artikel benoodigde Arabische letterteekens werden ons welwillend ter beschikking gesteld door de N.V. v/h. E. J. BRILL te Leiden, Oude Rijn 33a.

Met opzet worden ook de namen genoemd der Soeltans, van wie mij geen *mas* onder de oogen kwamen, omdat daarmede, voor verzamelaars, die niet over de geraadpleegde werken kunnen beschikken, het determineeren vergemakkelijkt wordt, wanneer zij in het bezit zijn of mochten komen van munten dier vorsten.

Een eenvoudig werk is dat determineeren intusschen niet, want de opschriften munten als regel niet uit door duidelijkheid. De beschikbare ruimte voor die opschriften op de muntvlakken was zóó klein, dat de stempelsnijder ermede moest woekeren, met dat gevolg, dat hij de woorden en letters niet altijd in volgorde achter elkaar plaatste, maar ze vaak daar neerschreef waar hij er plaats voor kon vinden of letters eenvoudig wegliet als er geen plaats voor was. Ook het ontbreken van de meeste diacritische teekens bemoeilijkt het ontcijferen, zoodat wel eens naar den naam geraden moet worden.

Voor zoover geen andere collectie genoemd wordt, behooren de afgebeelde *mas* tot mijne muntenverzameling.

Pasè.

De voornaamste bron voor onze kennis van de namen en de afstamming der Pasèsche Soeltans zijn hun grafsteenen. Wel zijn er, blijkens Moquette's in noot 2 op blz. 3 bedoelde verhandeling, een tweetal Maleische handschriften, waarin over de stichting en de geschiedenis van het landschap mededeelingen voorkomen, maar dat zijn legendarische verhalen, die op verschillende punten niet eensluidend zijn, doch opmerkelijk is, dat zij overeenstemmen wat betreft den naam van hem, die het rijk grondvestte, als hoedanig beide noemen MALIK AL-ÇALEH.

Van dezen Soeltan is komen vast te staan, dat hij niet enkel een legendarische, maar ook een historische persoon geweest is, want in 1912 werd bij de kampong Samoedra zijn grafsteen gevonden.

Een andere, reeds vroeger in de Pasèstreek gevonden grafsteen, waarvan door Prof. Dr. C. SNOUCK HURGRONJE melding werd gemaakt in zijne op 23 Januari 1907 gehouden inaugureele rede¹⁾, is gewijd aan de nagedachtenis van eene in 1428 overleden Soeltane van Pasè. Was daarop haar eigen naam niet te ontcijferen, die steen gaf wel duidelijk haar geslachtsboom: vier Soeltans, met MALIK AL-ÇALEH als stamvader.

Op grond van een en ander mag worden aangenomen, dat de eerste bestuurder van Pasè was:

I. SOELTAN MALIK AL-ÇALEH,

die luidens zijn grafsteen in 1297 overleed. Hij werd opgevolgd door zijn zoon:

II. SOELTAN MOEHAMMAD.

2.

السلطان العادل

Gew. 0.58 g.

محمد ملك الظاهر

Geh. 18 à 20 k.

Verzameling L¹. G¹. G. C. E. VAN DAALLEN.

Op de voorzijde staat as Soeltan al adil (de l van adil ontbreekt), wat zeggen wil de rechtvaardige Soeltan, terwijl de keerzijde luidt Moehammad Malik az-Zahir. De . van de ط is op deze munt niet duidelijk zichtbaar;

¹⁾ *Arabië en Oost-Indië*; noot 2 op bl. 8/9. E. J. BRILL, Leiden, 1907.

zij staat recht boven de staande haal van de letter. Op het tot mijne collectie behoorende exemplaar van de *mas* ontbreekt de punt. Goed zichtbaar en op de juiste plaats staat de . op de onder no. 3 afgebeelde munt van Soeltan AĤMAD. Daarentegen ontbreekt zij weer op de andere afgebeelde *mas* van deze soort. Dit heeft de vraag doen rijzen wat de juiste lezing is ملك الظاهر (Malik az-Zahir) of ملك الظاهر (Malik al-Tahir) en aangezien ik daarop geen bevredigend antwoord kon geven, verzocht ik Prof. Dr. SNOUCK HURGRONJE zich erover te willen uitspreken.

Deze geleerde was zoo welwillend het volgende mede te deelen: „الظاهر beteekent „de ritueel reine” of, „overdrachtelijk: „de ethisch reine”. الملك الظاهر kan o.a. „de „overwinnende” beteekenen, en past dus beter dan het „eerste als epitheton van een vorst. Daar komt bij, dat „deze soort epitheta van Indonesische vorsten nabootsingen zijn van die der gelijktijdige Soeltans van „Egypte en dat onder deze laatste ook الملك الظاهر, „maar niet الظاهر voorkomt. Het schijnt mij dus boven „twijfel verheven, dat de lezing met punt de oorspronkelijke is, hetgeen niet belet, dat gebrekkige bekendheid „der betrokken Maleische muntstempelaars met den zin „der Arabische woorden hen soms الملك الظاهر heeft doen „plaatsen zonder dat in zulke gevallen het weglaten der „punt aan bloote vergissing is toe te schrijven”.

Luidens zijn grafsteen overleed Soeltan MOEHAMMAD, „de overwinnende Koning”, in 1326. Zijn opvolger was:

III. SOELTAN AHMAD.

3.

السلطان العادل

As Soeltan al-adil

Gew. 0.60 g.

أحمد ملك الظاهر

Ahmad Malik az-Zahir.

Geh. 17 k.

Niet bekend is wanneer deze bestuurder stierf. Hij werd opgevolgd door:

IV. SOELTAN ZEIN AL-ABIDIN.

4.

السلطان العادل

As Soeltan al-adil

Gew. 0.59 g.

زين العابدين ملك الظاهر

Zein al-Abidin Malik az-Zahir.

Geh. 18 à 20 k.

Verzameling L¹. G¹. G. C. E. VAN DAALEN.

Van dezen Soeltan is het sterfjaar evenmin bekend.

Hooger wees ik er op, dat de *mas* van Soeltan ZEIN AL-ABIDIN afwijken van het gewone Pasèsche type, doordat zij grooter en dunner zijn en dientengevolge meer overeenkomst vertoonen met de Atjèhsche *mas*. Die overeenkomst is zóó groot, dat ik aanvankelijk geneigd was aan te nemen, dat deze munten niet van den Pasèschen Soeltan ZEIN AL-ABIDIN zijn, maar van zijn Atjèhschen naamgenoot, die in 1579 aan het bestuur kwam. Hiervan ben ik echter teruggekomen, niet enkel op grond van de overweging, dat de Atjèhsche ZEIN

AL-ABIDIN slechts zeer kort geregeerd heeft — in October van hetzelfde jaar 1579 werd hij reeds vermoord —, maar voornamelijk in verband met het feit, dat de laatst afgebeelde *mas* in de Pasèstreek zelf gevonden is. Naar Generaal VAN DAALEN, destijds Civiel- en Militair Gouverneur van Atjèh en Onderhoorigheden, mij mededeelde, werd zij, tezamen met de eveneens afgebeelde *mas* van Soeltan MOEHAMMAD (no. 2) en Soeltan ÇALLAH AD-DIN (no. 7) opgegraven bij het blootleggen van in die streek gevonden grafstenen.

Hier volgen nog een paar *mas*, wier herkomst niet vaststaat, maar die zoo sprekend gelijken op de Pasèsche munten van het kleine type, dat zij veilig bij dit landschap kunnen worden ingedeeld.

a. SOELTAN MOEMIN.

5.

السلطان العادل

As Soeltan al-adil

Gew. 0.40 g.

مومين ملك الظاهر

Moemin Malik az-Zahir.

Geh. 14.7 k.

De letters d en l van adil zijn in het gedrang gekomen.

Ook de heer MOQUETTE was, naar hij mij mededeelde, van meening, dat dit een Pasèmont is.

b. SOELTAN ABDALLAH.

6.

السلطان العادل

As Soeltan al-adil

Gew. 0.58 g.

عبدالله ملك الظاهر

Abdallah Malik az-Zahir.

Geh. 14.7 k.

Het is mij bekend, dat door anderen wordt aangenomen, dat deze *mas* is van Soeltan ABDALLAH van Aroe. In 1564 werd Aroe door den Atjèhschen Soeltan ALA'AD-DIN RI'AJAT SJAH AL KAHHAR onderworpen en deze stelde in dat landschap zijn oudsten zoon ABDALLAH tot Soeltan aan. Van dezen Soeltan, die in 1568 tijdens een vruchteloos beleg van Malaka sneuvelde, zou dan de afgebeelde munt zijn. Er is echter zulk een opvallend verschil in grootte tusschen deze *mas* en de Atjèhsche van dien tijd (zie de onder nos. 8, 9 en 10 afgebeelde munten), daarentegen zoo'n sprekende overeenkomst met de kleine Pasèsche, dat voor mij in deze geen twijfel bestaat.

In dit verband vernam ik van Prof. Dr. HOESEIN DJAJADININGRAT, dat onder de Pasèsche grafschriften er een is van ABDALLAH BIN MAHMOED BIN ZEIN AL-ABIDIN, gestorven in 1513, maar het is niet zeker of de titels zóó gelezen moeten worden, dat daaruit volgt, dat hij zelf ook Soeltan geweest is, dan wel, dat hij enkel een Soeltan's telg was, al is genoemde geleerde wel geneigd het eerste aan te nemen. In dit geval zou de *mas* wellicht van dezen Soeltan ABDALLAH zijn.

c. SOELTAN ÇALLAH AD-DIN.

7.

السلطان العدل

As Soeltan al-adil

Gew. 0.58 g.

صلاح الدين

Çallah ad-din.

Geh. 18 à 20 k.

Verzameling L¹. G¹. G. C. E. VAN DAALEN.

Uit de afgebeelde munten blijkt, dat, behoudens de laatste, de legende van de verschillende Pasèsche *mas* gelijk is. Op de voorzijde staat geschreven as Soeltan al adil en op de keerzijde de naam van den vorst gevolgd door het epitheton Malik az-Zahir; dit ontbreekt alleen bij no. 7.

Atjèh.

Blijkens het artikel over Atjèh in de in noot 1 op blad. 3 genoemde *Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië*, aan welk artikel de volgende geschiedkundige gegevens ontleend zijn, werd op het einde der 15e eeuw in dat landschap het bestuur gevoerd door:

I. RADJA INAJAT SJAÏ,

zoon van ABDALLAH ALMALIK ALMOEBIN. Hij had twee zoons, Soeltan SALATHIN ALA'AD-DIN RI'AJAT SJAÏ, vorst van Daja, die in 1508 overleed en

II. SOELTAN MOETHAFFAR SJAÏ,

die in Atjeh zijn vader verving, doch vermoedelijk door den vorst van Pidië verdreven werd; hij stierf in 1497. Bij de komst der Portugeezen heette Atjèh dan ook een vazalstaat van Pidië, bestuurd door den stadhouder:

III. SJAMSOE SJAÏ BIN MOENAWAR SJAÏ.

Deze stierf in 1531, lang na zijn gedwongen abdicatie ten behoeve van zijn zoon:

IV. SOELTAN ALI MOEGHAJAT SJAÏ alias RADJA IBRAHIM (1514—1530),

zooals reeds hierboven gezegd, den grondlegger van een machtig grooter Atjèh. Ook in zijn strijd tegen de

Portugeezen, die hij uit Pasè verdreef, had hij voorspoed. In 1530 overleden, werd Soeltan ALI opgevolgd door zijn zoon:

V. SOELTAN ÇALAH AD-DIN (1530 tot $\pm$ 1539).

8.

السلطان العادل

As Soeltan al adil

Gew. 0.59 g.

صالح ابن علي ملك الظاهر

Çalah ibn Ali Malik az-Zahir.

Geh. 17 k.

Vóór of in 1539 werd Soeltan ÇALAH verdrongen door zijn broeder:

VI. SOELTAN ALA'AD-DIN RI'AJAT SJAH AL KAHHAR
($\pm$ 1539—1571).

9.

السلطان العادل

As Soeltan al adil

Gew. 0.59 g.

علاء الدين بن علي ملك الظاهر

Alaoe ad-din bin Ali Malik
az-Zahir.

Geh. 17 k.

Met betrekking tot de hooger bedoelde door dezen Soeltan tot stand gebrachte regeling van het muntwezen, deelt VAN LANGEN t.a.p. nog het volgende mede.

Als eenheid van het muntstelsel werd de Spaansche of pilaarmat genomen, terwijl bepaald werd, dat uit de hoeveelheid goud, die men voor een pilaarmat kon

bekomen, vier *derham* (*mas*) zouden worden geslagen, zoodat vier *mas* in waarde gelijk stonden met een pilaarmat. Het goud, dat voor deze munten diende, moest voldoen aan de voorwaarde, dat het gehalte ervan 9 moetoe bedroeg, dat is, naar onze goudtelling, 21.6 karaat, want 10 moetoe komt overeen met 24 karaat.

Soeltan ISKANDAR MOEDA (1607—1636) bracht hierin verandering. Zonder het goudgehalte te veranderen, bepaalde hij, dat uit dezelfde hoeveelheid goud vijf in plaats van vier *mas* zouden worden geslagen.

Zijne dochter, de Soeltane TADJ AL-ALAM (1641—1675), besnoeide het goudgewicht der *mas* nog meer en verminderde tevens hun goudgehalte. Zij liet, uit de hoeveelheid goud, die men voor een pilaarmat kon bekomen, zes *mas* slaan en verminderde hun goudgehalte van 9 op 8 moetoe of 19.2 karaat, maar in hunne circulatiewaarde werd desnietteenstaande geen verandering gebracht. Tevens deed zij al de vóór hare troonsbestijging uitgegeven *mas* verzamelen en tot nieuwe versmelten.

Vandaar, zegt VAN LANGEN, dat de *mas* uit den tijd van de Soeltans ALA'AD-DIN en ISKANDAR MOEDA zoo hoogst zeldzaam zijn.

Het is moeilijk te zeggen welke waarde aan deze mededeelingen gehecht moet worden, maar dit staat wel vast, dat door nauwkeurige weging en deskundige toetsing¹⁾ van de afgebeelde Atjèhsche *mas*, de juistheid ervan niet is aangetoond; de uitkomsten dier weging en toetsing, welke bij elke munt zijn vermeld,

---

1) De toetsing is uitgevoerd door vriendelijke bemiddeling van de Koninklijke Nederlandsche Edelmetaal Bedrijven te Voorschoten.

geven grond tot twijfel. Immers, niet alleen zijn al die *mas* van een lager goudgehalte dan zij volgens de Atjèhsche kronieken zouden moeten zijn — op een paar uitzonderingen na van 14.7 karaat en een van 18 karaat, zijn zij alle van 17 karaatsgoud —, maar bovendien is door de weging en toetsing niet gebleken van de veranderingen, welke door ISKANDAR MOEDA en TADJ AL-ALAM in de muntvoorschriften zouden zijn aangebracht. Intusschen is het wel opmerkelijk, dat *mas* van ISKANDAR MOEDA bepaald zeldzaam zijn, daarentegen die van TADJ AL-ALAM veel voorkomen, hetgeen niet alleen verklaard kan worden door het feit, dat laatstgenoemde vijf jaren langer geregeerd heeft.

De tegenwoordige goudwaarde der *mas* is ongeveer f 0,65.

Soeltan ALA'AD-DIN overleed in 1571 en werd opgevolgd door zijn zoon:

VII. SOELTAN HOESEIN alias Soeltan ALI RI'AJAT SJAH
(1571—1579).

10.

السلطان العادل	على بن علاء الدين ملك الظاهر
As Soeltan al adil	Ali bin Ala'ad-din Malik az-Zahir.
Gew. 0.57 g.	Geh. 17 k.

In 1579 overleden, werd hij nominaal opgevolgd door zijn zoontje:

VIII. SOELTAN MOEDA (1579),

een zuigeling, die weldra stierf, waarna tot Soeltan verheven werd:

IX. SOELTAN SRI ALAM (1579),

vóórdien Radja PRIAMAN, een broeder van VII. Hij werd spoedig vermoord en opgevolgd door:

X. SOELTAN ZEIN AL-ABIDIN alias Radja DJAINAL (1579),

een zoon van den in 1568 voor Malaka gesneuvelden Soeltan ABDALLAH van Aroe. Evenals zijn voorganger werd ook Soeltan ZEIN AL-ABIDIN in hetzelfde jaar 1579 vermoord. Zijn opvolger was:

XI. SOELTAN ALA'AD-DIN MANSOER SJAH
(1579—1585 of 1586).

11.

السلطان العادل

As Soeltan al adil

Gew. 0.58 g.

علاء الدين ابن احمد

Ala'ad-din ibn Ahmad.

Geh. 17 k.

Hij was een zoon van Soeltan AHMAD van Perak, dus een vreemdeling. Bij een Atjèhsche invasie in Perak was de weduwe van Soeltan AHMAD met haar gezin naar Atjèh gevoerd. Haar zoon MANSOER huwde daar een Soeltansweduwe of ander hoog lid der vorstelijke familie en werd zoo Soeltan.

Toen hij in 1585 of 1586 vermoord werd, liet hij na een uit het huwelijk zijner dochter met Soeltan

ABDALDJALIL Sjah van Djohore geboren kleinzoontje, Radja ASJEM. De rijksgröotten waren het oneens over de keuze van een nieuwen vorst. Eenigen kozen een Indrapoeraschen prins met Atjèhsche vorstelijke relaties:

XII. SOELTAN BOEJOENG alias Soeltan ALI RI'AJAT SJAH
BIN Soeltan MOENAWAR SJAH (1585 of 1586—1589).

12.

السلطان العادل

As Soeltan al adil

Gew. 0.58 g.

علي ابن منور شاه

Ali ibn Moenawar Sjah.

Geh. 17 k.

Nadat deze Soeltan in 1589 vermoord was, kwam aan de regeering de reeds bejaarde kleinzoon van II, zoon van ALMALIK FIRMAN SJAH:

XIII. SOELTAN ALA'AD-DIN RI'AJAT SJAH (1589—1604).

13.

السلطان العادل

As Soeltan al adil

Gew. 0.60 g.

علاء الدين ابن فرمان شاه

Ala'ad-din ibn Firman Sjah.

Geh. 17 k.

Hij doodde den kleinzoon van XI, als beschermer van wien hij tot dusver was opgetreden, waardoor Atjèh in

oorlog geraakte met Djohore. AROE koos de zijde van dit rijk, wat expedities tengevolge had, waarbij 's vorsten schoonzoon Mansoer SJAH, neef (broerszoon) van VII en IX en vader van den lateren Soeltan ISKANDAR MOEDA, het leven liet.

Tijdens zijne regeering hadden de eerste Oost-Indië-reizen der Hollanders plaats.

Soeltan ALA'AD-DIN's oudste zoon bestuurde eerst, als Soeltan MOEDA, Pidië, maar werd in 1601 door zijn vader als mede-regent genomen, in verband waarmede de tweede zoon HOESEIN, bestuurder van Pasè, Soeltan van Pidië werd.

In 1604 werd Soeltan ALA'AD-DIN verdrongen door zijn oudsten zoon, die het bestuur aanvaardde als:

XIV. SOELTAN ALI RI'AJAT SJAHA alias SOELTAN MOEDA (1604—1607).

Uit het huwelijk van zijne zuster met den zooeven genoemden MANSOER SJAHA, was omstreeks 1590 geboren PERKASA ALAM, die wegens opstandigheid gevangen zat toen in 1606 de Portugeezen in Atjèh landden en de hoofdstad aantastten. Vrijgelaten, vocht PERKASA ALAM dapper mede tegen den vijand, die werd afgeslagen, waardoor zijn aanzien steeg. Daartoe werkte ook mede zekere kwistigheid met geld tegenover de orangkaja. Toen de Soeltan in 1607 plotseling overleed, gelukte het hem dan ook door geld, beloften en dreigementen, zich nog denzelfden dag tot vorst te doen uitroepen. Soeltan HOESEIN van Pidië, die den volgenden dag in Atjèh kwam, werd gegrepen en later omgebracht.

Glorierijke dagen braken nu voor Atjèh aan; zoowel

op Sumatra als aan den overwal breidde de invloed van dat rijk zich sterk uit.

De nieuwe bestuurder heeft eerst den naam gevoerd van:

XV. SOELTAN PERKASA ALAM en dien later verwisseld voor Soeltan ISKANDAR MOEDA (1607—1636).

a.

14.

سر سلطان قرکاس عالم

Sri Soeltan Perkasa Alam

Gew. 0.58 g.

جوہن بردولتہ بن علی

Djohan berdaulat bin Ali.

Geh. 17 k.

b.

15.

سر سلطان اسکندر مود

Sri Soeltan Iskandar Moeda

Gew. 0.59 g.

جوہن بردولتہ بن علی

Djohan berdaulat bin Ali.

Geh. 17 k.

c.

16.

سر سلطان راج اسکندر مود

Sri Soeltan Radja Iskandar Moeda

Gew. 0.58 g.

جوہن بردولتہ بن منصور شاہ

Djohan berdaulat bin Mansoer Sjah.

Geh. 17 k.

Over deze drie munten (14, 15 en 16) en de onder no. 25 afgebeelde *mas* ben ik in overleg getreden met Prof. Dr. HOESEIN DJAJADININGRAT en wel in de eerste plaats over de vraag hoe het te verklaren is, dat de Soeltan zich op de eerste twee *mas* noemt bin ALI en op de derde bin MANSOER. Prof. HOESEIN was zoo vriendelijk daarover zijne meening, welke hieronder met instemming wordt weergegeven, mede te deelen.

In den naam ALI op de munten 14 en 15 moet vermoedelijk gezien worden ISKANDAR MOEDA's voorvader Soeltan ALI MOEGHAJAT SJAH (IV), den grondvester van het groote Atjèhsche rijk; het woord bin moet dan worden opgevat als zoon in den zin van telg, nakomeling. Dat ISKANDAR MOEDA van zijne voorvaderen juist den grootsten nam, heeft niets bevreemdends en dat hij zich naar dien voorvader noemde en niet naar zijn vader, die geen Soeltan geweest is, daarmede beoogde hij misschien de rechtmatigheid van zijne aanspraken op den Atjèhschen troon te doen uitkomen.

Evenzeer is het mogelijk, dat met ALI bedoeld werd ISKANDAR MOEDA's oom en voorganger ALI RI'AJAT SJAH (XIV) en dat de Soeltan zich bin ALI noemde, ook in dit geval, om de rechtmatigheid van zijne opvolging kenbaar te maken. Deze veronderstelling is echter moeilijk overeen te brengen met de verhouding tusschen oom en neef, want ISKANDAR MOEDA was verre van een lievelingsneef of pleegkind van ALI RI'AJAT SJAH en alleen eene verhouding tusschen oom en neef als van pleegvader tot pleegkind zou, tegenover hen, die met de verwantschapsverhoudingen bekend waren, hebben kunnen rechtvaardigen, dat ISKANDAR MOEDA zich naar zijn oom noemde.

Maar het is niet uitgesloten, dat die twee beteekenissen van den naam ALI aan ISKANDAR MOEDA welkom waren, misschien zelfs door hem werden bedoeld. Tegenover zijne omgeving kon hij terecht zich beroepen op zijne afstamming van ALI MOEGHAJAT SJAH, terwijl het op hen, die met de familieverhoudingen niet bekend waren, den indruk kon maken, dat hij een zoon of althans een pleegzoon was van zijn voorganger ALI RI'AJAT SJAH.

Wat de munt 16 betreft, waarop ISKANDAR MOEDA zich, naar zijn vader, bin MANSOER noemde, toen die geslagen werd, voelde hij zich blijkbaar zóó stevig op den Atjèhschen troon, dat hij het niet meer noodig vond een beroep te doen op de verwantschap met Soeltan ALI, wie daarmede dan ook bedoeld werd. Ook is het mogelijk, dat hij daarmede tevens aan de dubbelzinnigheid van den naam ALI wilde ontkomen.

De toevoeging van Radja aan zijn titel is te verklaren als eene verlenging, dat is verhooging van dien titel.

Van de onder no. 25 op blz. 25 afgebeelde *mas* luidt de legende als die van no. 14, met dit verschil nochtans, dat de woorden bin ALI ontbreken. Zooals gezegd heette ISKANDAR MOEDA in zijne jonge jaren PERKASA ALAM en was er een tijd, dat hij het raadzaam oordeelde te doen uitkomen, dat hij verwant was aan Soeltan ALI, zijn grooten voorvader dan wel zijn onmiddellijken voorganger. Dat zal geweest zijn terstond na zijn optreden als Soeltan, want, in aanmerking genomen de omstandigheden, waaronder hij tot die waardigheid kwam, is het meer dan waarschijnlijk, dat er in zijne omgeving personen waren, die in hem niet den rechtmatigen vorst zagen. Hij noemde zich toen PERKASA ALAM BIN ALI, maar ook later, nadat hij den naam ISKANDAR MOEDA had

aangenomen, vond hij het, althans in den beginne, nog noodig daaraan bin ALI toe te voegen.

In dezen gedachtengang is geen plaats voor de mogelijkheid, dat ISKANDAR MOEDA *als Soeltan* zich ooit PERKASA ALAM, zonder meer, genoemd zou hebben, waaruit dan weer volgt, dat bedoelde *mas* niet van hem kan zijn. Met MILLIES (bl. 98 van zijn in noot 3 op bl. 2 genoemde werk) ware aan te nemen, dat zij is van PERKASA ALAM SJARIF LAMTOEI IBN SJARIF IBRAHIM (XXII).

ISKANDAR MOEDA overleed in 1636 en werd opgevolgd door zijn schoonzoon:

XVI. SOELTAN ISKANDAR THANI ALA'AD-DIN MOEGHAJAT
SJAHA alias SOELTAN MOEGHAL (1636—1641).

17.

سر سلطان علاء الدين مغاية شاه

Sri Soeltan Ala'ad-din
Moeghajata Sjah

Gew. 0.59 g.

ابن سلطان احمد شاه

Ibn Soeltan Ahmad Sjah.

Geh. 18 k.

Heeft behoord tot de verzameling H. VOGEL,
Mei 1928 door de firma J. SCHULMAN verkocht.

ISKANDAR THANI (THANI beteekent de tweede) was de zoon van Pahang's vorst AHMAD SJAHA, die in 1618 naar Atjeh was gevoerd; met zijn kinderloos overlijden in 1641 brak een tijdperk aan van bijna zestig jaren, waarin vier Soeltanes achtereenvolgens het bestuur over

Atjèh gevoerd hebben. De eerste vier vorstinnen was de weduwe van ISKANDAR THANI, ISKANDAR MOEDA'S dochter:

XVII. SOELTANAH TADJ AL-ALAM ÇAFIAT AD-DIN SJAH
(1641—1675).

18.

قادرى سر سلطانہ تاج العالم

صفية الدين شاه بر دولت

Padoeka Sri Soeltanah Çafiat ad-din Sjah berdaulat.
Tadj al-alam

Gew. 0.58 g.

Geh. 17 k.

Toen zij in 1675 overleed, kozen de rijksgrouten:

XVIII. SOELTANAH NOER AL-ALAM NAKIAT AD-DIN SJAH
(1675—1678).

19.

قادرى سر سلطانہ نور العالم

نقبة الدين شاه بر دولت

Padoeka Sri Soeltanah
Noer al-alam

Nakiat ad-din Sjah
berdaulat.

Gew. 0.59 g.

Geh. 17 k.

Bij haar overlijden in 1678 werd zij opgevolgd door:

XIX. SOELTANAH INAJAT SJAH ZAKIAT AD-DIN SJAH
(1678—1688).

20.

قادی سر سلطانہ عنایت شاہ

Padoeka Sri Soeltanah
Inajat Sjah

Gew. 0.55 g.

زکیۃ الدین بردولۃ شاہ

Zakiat ad-din berdaulat
Sjah.

Geh. 17 k.

21.

Gelijk aan no. 20, met dit verschil alleen, dat op de
keerzijde ZAKIAT geschreven is met een } tusschen de
; en de ک.

22.

Mede gelijk aan no. 20, maar de legende der voorzijde
staat in spiegelschrift.

Na het overlijden van INAJAT SJA in 1688 werd
wederom eene vorstin gekozen:

XX. SOELTANAH KAMALAT SJAH (1688—1699).

23.

فادک سر سلطانه کماله شاه

زینة الدین بردولته شاه

Padoeka Sri Soeltanah
Kamalat Sjah

Zeinat ad-din berdaulat Sjah.

Gew. 0.59 g.

Geh. 17 k.

Ditmaal ging de keuze van eene vorstin niet zonder protest van hen, die een mannelijken Soeltan wenschten. Ten slotte won hun partij het, zoodat KAMALAT SJAH in 1699 werd afgezet en vervangen door:

XXI. SOELTAN BADR AL-ALAM SJARIF HASJIM DJAMAL AD-DIN (1699—1702).

24.

السلطان الاعظم بدر العالم

زین العابدین بردولته شاه

As Soeltan al Azam
Badr al-alam

Zein al-Abidin berdaulat Sjah.

Gew. 0.58 g.

Geh. 14.7 k.

Op de meeste exemplaren van deze munt, ook hier, ontbreekt de ر van het woord بدر.

Reeds in 1702 werd deze Soeltan van Arabischen bloede genoodzaakt af te treden. Zijn opvolger was een neef van Soeltanah KAMALAT SJAH (XX):

XXII. SOELTAN PERKASA ALAM SJARIF LAMTOEI IBN SJARIF
IBRAHIM (1702—1703).

25.

سر سلطان فرکاس عالم

جوہن بردولتہ شاہ

Sri Soeltan Perkasa Alam

Djohan berdaulat Sjah.

Gew. 0.60 g.

Geh. 14.7 k.

Deze *mas* is hierboven op bl. 20 besproken bij de munten van Soeltan ISKANDAR MOEDA (XV).

PERKASA ALAM werd in 1703 verdrongen door den zoon van XXI:

XXIII. SOELTAN DJAMAL AL-ALAM BADR AL-MOENIR
(1703—1726).

26.

قادر سر سلطان جمال العالم

بدر المنیر جوہن بردولتہ

Padoeka Sri Soeltan

Badr al moenir Djohan

Djamal al-alam

berdaulat.

Gew. 0.60 g.

Geh. 17 k.

Door een algemeenen opstand zag hij zich in 1726 gedwongen te vluchten. Zijn opvolger was:

XXIV. SOELTAN DJAUHAR AL-ALAM AMA'AD-DIN SJAH
(1726),

die reeds 20 dagen na zijne uitroeping stierf en vervangen werd door:

XXV. SOELTAN SJAM AL-ALAM alias WANDI TEBING
(1726),

een neef van XXIII, die na een paar weken werd afgezet.

Tot Soeltan werd nu uitgeroepen de Boeginees MAHARADJA LELA MELAJOE, stadbewaarder van XXIII, die in 1727 de regeering aanvaardde als:

XXVI. SOELTAN ALA'AD-DIN AHMAD SJAH (1727—1735).

27.

سر سلطان علاء الدين
Sri Soeltan Ala'ad din

احمد شاه جوهرن بردولت
Ahmad Sjah Djohan
berdaulat.

Gew. 0.57 g.

Geh. 17 k.

Deze Soeltan stierf in 1735 en werd opgevolgd door zijn oudsten zoon Pòteu Oeë als:

XXVII. SOELTAN ALA'AD-DIN DJOHAN SJAH (1735—1760).

28.

سر سلطان علاء الدين شاه
Sri Soeltan Ala'ad-din Sjah
Gew. 0.59 g.

جوهرن شاه بردولت
Djohan Sjah berdaulat.
Geh. 17 k.

Op de voorzijde was achter ALA'AD-DIN geen plaats meer voor het woord Sjah, zoodat het naar de keerzijde werd overgebracht; daar staat het nu bovenaan rechts.

Hij stierf in 1760 en werd opgevolgd door zijn zoon TOEANKOE RADJA alias PÔTJOET BANTA als:

XXVIII. SOELTAN MAHMOED SJAH (1760—1781),
die in 1781 overleed. Tot tweemaal toe was hij genoodzaakt te wijken, in 1764/1765 voor:

XXVIIIa. SOELTAN BADR AD-DIN DJOHAN SJAH
en in 1773 voor:

XXVIIIb. RADJA OEDAHNA LELA alias
SOELTAN SOELEIMAN SJAH.

Bij het overlijden in 1781 van Soeltan MAHMOED, trad zijn oudste zoon TOEANKOE MOEHAMMAD alias TOEANKOE RADJA op als:

XXIX. SOELTAN ALA'AD-DIN MOEHAMMAD SJAH
(1781—1795).

Na zijn dood in 1795 volgde hem op zijn onmondige zoon HOESEIN als:

XXX. SOELTAN ALA'AD-DIN DJAUHAR AL-ALAM SJAH
(1795—1823),

onder voogdij van zijne moeder en zijn oom TOEANKOE RADJA OEDAHNA LELA (XXVIIIb?), kinderen van XXVIIIa.

Eerst in 1802 aanvaardde hijzelf de regeering.

Terwijl de Soeltan in 1815 naar de Westkust was ter tuchtiging van onwillige wasé (belasting) schuldigen, werd hij vervallen verklaard en in zijn plaats verkozen:

.XXXa. SOELTAN SJARIFF SAIF AL-ALAM,

die echter niet vast in den zadel geraakte en zich ten slotte voor een jaargeld van 6000 dollar terugtrok.

Soeltan DJAUHAR werd opgevolgd door zijn zoon:

XXXI. SOELTAN MOEHAMMAD SJA H (1823—1836).

En deze door diens zoon:

XXXII. SOELTAN SOELEMAN ALI ISKANDAR SJA H
(1836—1857).

Op dezen Soeltan volgde de zoon van Soeltan DJAUHAR (XXX):

XXXIII. SOELTAN IBRAHIM (of ALI ALAIDIN)
MANSOER SJA H (1857—1870),

die opgevolgd werd door den zoon van Soeltan SOELEMAN (XXXII):

XXXIV. SOELTAN MAHMOED SJA H (1870—1873).

De laatste Soeltan van Atjèh was de kleinzoon van Soeltan IBRAHIM (XXXIII):

XXXV. TOEANKOE MOEHAMAT DAWOT.

Van de Atjèhsche vorsten na Soeltan ALA'AD-DIN DJOHAN SJA H (XXVII) zijn mij geen *mas* bekend.

In de legende der *mas* is in den loop der jaren verandering gekomen. Zooals blijkt uit de eerste Atjèhsche *mas* van de Soeltans ÇALAH AD-DIN (V), ALA'AD-DIN RI'AJAT SJA H (VI) en ALI RI'AJAT SJA H (VII) was in den beginne het opschrift als dat der oude Pasèsche *mas*; voorzijde: as Soeltan al adil, keerzijde: de naam van den vorst met het epitheton Malik az-Zahir.

Deze woorden kwamen het eerst te vervallen. Van de Soeltans MOEDA (VIII), SRI ALAM (IX) en ZEIN AL ABIDIN (X) zijn mij geen *mas* bekend en zoo goed als zeker bestaan die ook niet, daar deze Soeltans slechts zeer kort aan de regeering geweest zijn; het jaar 1579 zag van alle drie de verheffing en hun overlijden. Maar op de *mas* van Soeltan ALA'AD-DIN MANSOER SJAH (XI) komen de woorden Malik az-Zahir niet meer voor.

Daarna kwam verandering in het opschrift der voorzijde. De eigenlijke naam van den vorst werd van de keerzijde naar de voorzijde overgebracht, terwijl de woorden as Soeltan al adil werden vervangen door Sri Soeltan, Sri Padoeka Soeltan of Padoeka Sri Soeltan (Zijne Hoogheid de Soeltan), voor de vorstinnen Padoeka Sri Soeltanah.

Volgens MILLIES dagteekent deze wijziging van het optreden dier Koninginnen (XVII—XX). Al hadden, zegt hij (bl. 89), de Koningen, die aan haar vooraf waren gegaan, op hunne munten zich den titel van rechtvaardigen Soeltan aangematigd, bij eene vrouw scheen deze titel minder goed te passen. Maar deze opmerking is niet juist, want reeds op de munten van ISKANDAR MOEDA (XV) en ISKANDAR THANI (XVI) komen de woorden as Soeltan al adil niet meer voor. Mogelijk heeft hun voorganger er reeds mede gebroken, maar dat kan ik niet nagaan, daar mij van Soeltan ALI RI'AJAT SJAH (XIV) geen *mas* bekend zijn. De XIIIde Soeltan, ALA'AD-DIN RI'AJAT SJAH, voerde nog wel den titel as Soeltan al adil.

Tot slot volgen nog de afbeeldingen van twee valsche Atjèhsche *mas*, beide behorende tot de collectie van L^v. G^l. G. C. E. VAN DAALEN.

29.

Gew. 0.51 g.

Geh. schraal 14 k.

30.

Gew. 0.90 g.

Geh. schraal 14 k.

In den *Catalogus der numismatische verzameling van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen* (4e druk, 1896) wordt op bl. 71 onder no. 86 melding gemaakt van slecht gestempelde en onleesbare *mas*, door Atjèhers aan Bataks verkocht tot het versieren van verschillende voorwerpen.

Moet hieruit gelezen worden, dat Atjèhers opzettelijk voor de Bataks *mas* gemaakt zouden hebben met onleesbare opschriften? Zoo ja, dan kan deze verklaring mij niet bevredigen, want waarom zouden zij dat gedaan hebben? Ik zou eer geneigd zijn aan te nemen, dat de stempelsnijder van de afgebeelde valsche *mas* geen Atjèher geweest is, maar iemand, die het Arabische schrift niet gekend heeft. In de Bataklanden hebben de Atjèhsche *mas* dienst gedaan als amulet, zoodat de ver-

onderstelling niet gewaagd schijnt, dat ondernemende Bataks er voordeel in zagen in de behoefte aan zulke amuletten te voorzien door *mas* na te maken en dat zou dan ook de onleesbare karakters kunnen verklaren, want de Bataks hebben een eigen, van het Arabische afwijkend schrift. De Bataksche valsche munter, onbekend met het Arabische schrift van de *mas*, welke hem tot model strekten, zal er maar iets van gemaakt hebben, terwijl de omstandigheid, dat zijne landgenooten, voor wie de valsche *mas* bestemd waren, dat schrift evenmin kenden, het gevaar van ontdekking der vervalsching uit den aard der zaak verminderde.

Met goeden wil kan men op de voorzijde van de eerste *mas* den naam TADJ AL-ALAM (XVII) vinden en op de keerzijde van de andere ZAKIAT AD-DIN (XIX), maar het is mij niet mogelijk er meer uit te lezen.

Ik meen deze verhandeling niet te mogen afsluiten zonder er uiting aan te geven, dat ik bij de bewerking de voorlichting van wijlen den heer MOQUETTE zeer gemist heb. Telkens toch rezen vragen en deden zich moeilijkheden voor, die ik, ware het mogelijk geweest, aan zijn oordeel onderworpen zou hebben, zeker als ik geweest zou zijn van hem een oplossend antwoord te ontvangen, want hij stelde in deze munten veel belang en dank zij jarenlange, ernstige studie wist hij er veel van ¹⁾. Het is daarom jammer, dat zijn voornemen om

---

¹⁾ In zijne uitgebreide 28 en 29 Mei 1929 te Amsterdam door de firma J. SCHULMAN verkochte verzameling Indische munten worden onder de Nos. 53 tot 86 een aantal *mas* beschreven.

de *mas* te beschrijven, niet tot uitvoering is gekomen, maar wij mogen niet ondankbaar zijn, want Moquette heeft ons op het gebied der Indische numismatiek toch veel nagelaten.

's-Gravenhage, Juli 1929.

J. HULSHOFF POL.

